

OCJENA STANJA VLADAVINE PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

OCJENA STANJA VLADAVINE PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

IMPRESSUM

Published by
Civil Rights Defenders

For Publisher
Goran Miletić

Author
G. Peđa Đurasović, mr.sc.

Editors
Neda Mirković
Philip Merrell

Design
Marko Kovachevski

Sa engleskog prevele
Adina Salkanović i Svetlana Spasovska

OCJENA POLITIKA I PRAVNA OCJENA STANJA VLADAVINE PRAVA U ALBANIJU, BOSNI I HERCEGOVINI, NA KOSOVU I U SRBIJI

Ovaj dokument o politikama izrađen je za *Civil Rights Defenders* u okviru projekta Dani prava Jugoistočne Evrope 2.0 (SEELD 2.0). Realiziran je od strane domaćih stručnjaka iz Albanije, Bosne i Hercegovine, s Kosova i iz Srbije. Stručnjaci su analizirali institucionalno uređenje, pravni okvir, postupke i politike u predmetnim zemljama. Fokus je bio na ocjeni četiri glavna aspekta vladavine prava, i to Pravosuđa, Korupcije, Medija i slobode izražavanja i Zaštite ljudskih prava.

Sva četiri dokumenta o politikama zasnovana su na zajedničkoj metodologiji usaglašenoj od strane stručnjaka. Nalazi su rezultat objedinjavanja nedavno provedenih analiza od strane vlada i nevladinih organizacija, kao i njihovih izvještaja te individualnih uvida stručnjaka. U cilju obezbjeđenja karakterizacije sadašnjeg stanja u svakoj od analiziranih oblasti, stručnjaci su uveli Ocjenu kvaliteta vladavine prava kao metodološku jedinicu. Predloženo je pet (5) ocjena vrednovanja za opis uslova i kretanja institucionalnog uređenja vezanih za četiri oblasti koje se ocjenjuju:

- Stabilne institucije (**kategorija A**)
- Funkcionalan institucionalni okvir s tendencijom pogoršanja (**kategorija B**)
- Problematično stanje s tendencijom poboljšanja (**kategorija C**)
- Kontinuirano problematično stanje - stagnacija (**kategorija D**)
- Institucije su u dramatičnom stanju s tendencijom nazadovanja (**kategorija F**)

Glavni nalazi analize su sljedeći:

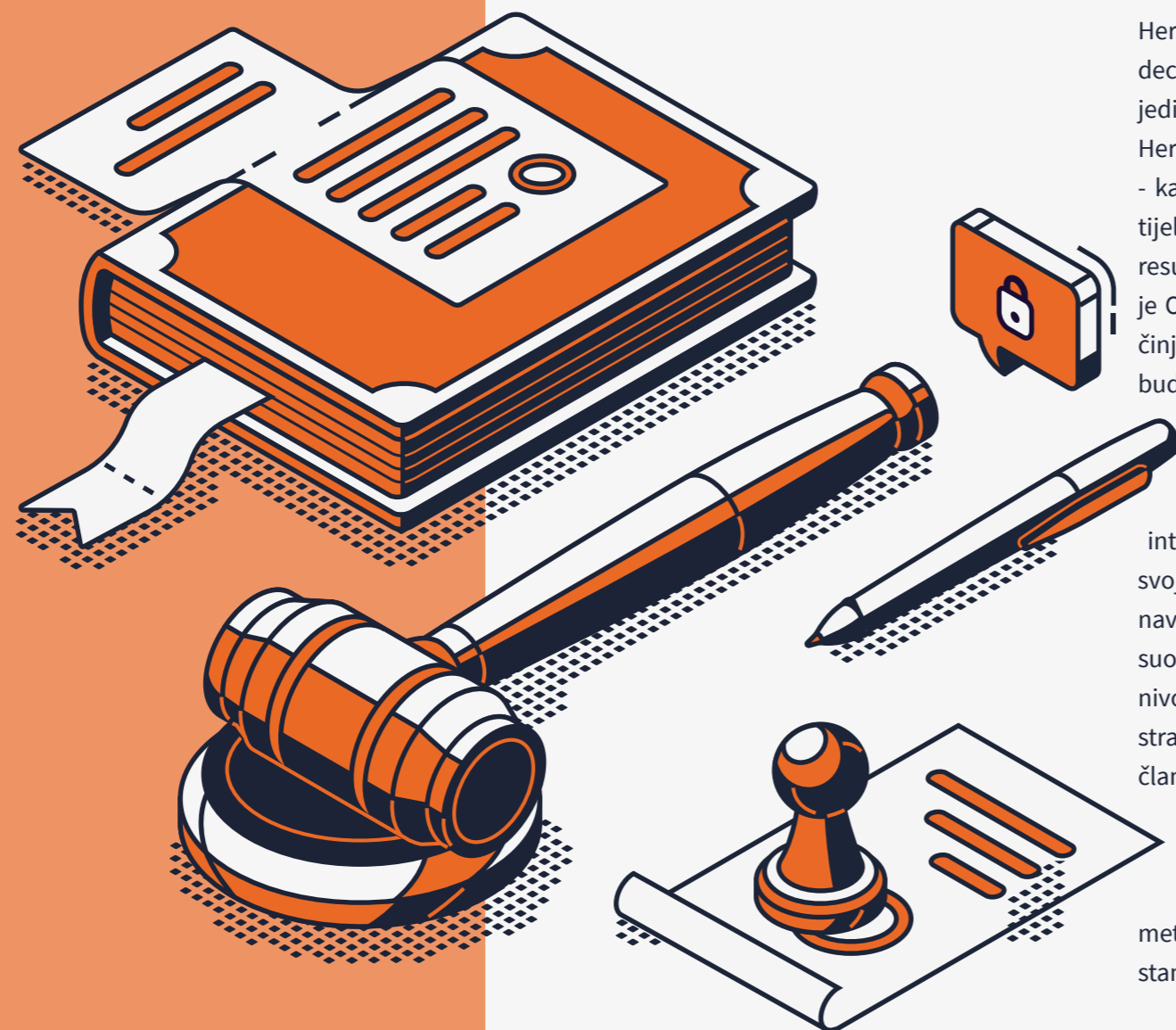
	Albanija	BiH	Kosovo	Srbija
Pravosuđe	C	F	C	C
Korupcija	C	F	D	D
Mediji i sloboda izražavanja	D	F	B	D
Zaštita ljudskih prava	C	D	C	C

Stanje vladavine prava u **Albaniji** izgleda problematično, međutim postoji tendencija poboljšanja u oblastima pravosuđa, korupcije i ljudskih prava, osim oblasti medija i slobode izražavanja za koju se čini da je u stagnaciji. U pravosuđu je došlo do značajnih pomaka kroz jačanje nezavisnosti i odgovornosti pravosuđa, dok se pred kvalitetom i djelotvornosti pravosuđa nalaze važni izazovi. Korupcija je i dalje ozbiljan problem, posebno u pogledu korupcije na visokom nivou. Albanija ima sveobuhvatan pravni i institucionalni okvir za borbu protiv korupcije, međutim postoji nedostatak konkretnih mjera s velikim učinkom na korupciju i kultura nekažnjavanja na višim nivoima države. Oblast medija i slobode izražavanja izgleda kontinuirano problematično bez tendencije poboljšanja. Neprijateljsko okruženje koje okružuje novinare, tijesne veze vlasnika medija s vladom, vladin "paket protiv klevete", samocenzura novinara i prepreke u pristupu javnim informacijama utiču negativno na slobodu izražavanja u Albaniji. Zaštita ljudskih prava iziskuje adekvatne mehanizme kao i finansijske i ljudske resurse za provedbu međunarodnih konvencija i domaćeg zakonodavstva o ljudskim pravima.

Vladavina prava u **Bosni i Hercegovini** je pod značajnim uticajem složenog ustavnog uređenja, političkih opstrukcija i sukoba nadležnosti. Nedostatak odgovornosti, djelotvornosti i kompetencija u pravosuđu ide ruku pod ruku sa široko rasprostranjenom korupcijom, prijetnjama i nasiljem prema medijskim radnicima i prekomjernim kršenjima ljudskih prava. Nalazi u tri oblasti ukazuju na dramatično stanje s tendencijom nazadovanja, dok je u oblasti zaštite ljudskih prava institucionalni odgovor nedovoljan i stagnirajući. Postoji očigledna potreba za zakonodavnom reformom koja će unaprijediti transparentnost i mehanizme za borbu protiv korupcije, dok je izgradnja kapaciteta u pravosuđu imperativ. Bosna i Hercegovina treba uložiti više napora u provedbu odluka Evropskog suda za ljudska prava i podržati evropske standarde za zaštitu ljudskih prava, naročito kada su u pitanju ranjive grupe.

Na **Kosovu** postoji kontekst gdje je vladavina prava slaba i korupcija je široko rasprostranjena, mediji su često podložni političkom uticaju te je dezinformiranje u porastu i prijeti integritetu demokratije, zaštita ljudskih prava nije prikladna, kršenja ljudskih prava su u porastu. Postoji vidljiv nedostatak u provedbi u odnosu na postojeće zakonodavstvo. Neminovna je potreba za političkom voljom kao osnovnim preduslovom za provedbu reformi u vezi s vladavinom prava na Kosovo. Istaknuta nužnost je uređenje postupka provjere u cilju rješavanja problema pravosuđa u njegovoj cijelosti. Provedba Zakona o sprečavanju sukoba interesa je moranje u borbi protiv korupcije. Unapređenje koordinacije između državnih organa u borbi protiv korupcije zahtjev je ne samo domaćih nego i međunarodnih zainteresiranih strana. Poboljšanje odgovora nadležnih institucija na fizičke napade na novinare i druge oblike pritisaka mora biti prioritet. Prema istraživanju, iako zakonodavstvo Kosova pruža zadovoljavajući pravni okvir za zaštitu, promociju i unapređenje ljudskih prava za sve građane, u praksi stanje nije zadovoljavajuće.

U **Srbiji** je pravni i politički ambijent specifičan zbog sadašnje političke svemoći vladajuće stranke na svim nivoima vlasti. Jedna od posljedica je potpuna negacija načela diobe vlasti. Pravosuđe i mediji s državnom pokrivenošću su u režimu samocenzure, korupcija na visokom nivou je van dometa istraga i gonjenja, dok je zaštita ljudskih prava osigurana sve dok ne ometa političke interese. Pravni okvir je prilično dobro strukturiran te ga pomno prate Vijeće Evrope i Evropska komisija. Međutim, značajan je raskorak između zakona i njihove savjesne primjene. Cilj naših preporuka je stvaranje ambijenta u kojem će sudije, tužioci, novinari ili uzbunjivači biti u stanju da stanu u odbranu vladavine prava, bez da moraju strahovati od odmazde sistema. Osim toga, cilj preporuka je obezbjeđenje boljeg uživanja ljudskih prava usklađivanjem postojećeg zakonodavnog i institucionalnog okvira s primjenom u praksi.

1. UVOD

Prošlo je 25 godina od kada je Bosna i Hercegovina promijenila svoj unutrašnji ustavni poredak, pretvorivši ga iz republičkog u složenu državu asimetričnog federalnog uređenja. Ustav Bosne i Hercegovine predviđa njeno unutrašnje uređenje kao državu koja se sastoji od dva entiteta, izrazito decentralizirane Federacije Bosne i Hercegovina i centralizirane Republike Srpske, te izrazito nezavisne jedinice lokalne uprave, Brčko distrikta, koji je neposredno pod suverenitetom centralne vlasti Bosne i Hercegovine.¹ Osim toga, entitet Federacija Bosna i Hercegovina sastoji se od deset (10) federalnih jedinica - kantona, čiji se unutrašnji ustavni poredak ogleda u postojanju skupština kao najviših zakonodavnih tijela i izvršnih tijela, vlada, koje provode mnoštvo nadležnosti (policija, obrazovanje, korištenje prirodnih resursa, prostorna i stambena politika, kultura).² Objasnjeno ustavno uređenje Bosne i Hercegovine rezultat je Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, čiji aneks IV je državni ustav.³ Ovo potonje i činjenica da je također mirovnim sporazumom Bosna i Hercegovina definirana kao poluprotektorat, budući da je njime uspostavljen Ured visokog predstavnika, *ad hoc* međunarodna institucija koja je još uvijek na snazi, uvelike su uticali na očekivane buduće evroatlantske integracije države, dovodeći je istovremeno u pitanje.⁴ S obzirom na činjenicu da je državni ustav sam po sebi diskriminirajući i da je svakodnevni život demokratije u Bosni i Hercegovini konstantno pod pritiskom suprotnih političkih interesa, bilo je teško očekivati da će država biti u stanju ostvariti značajan napredak u ispunjavanju svih svojih međunarodnih obaveza iz oblasti ljudskih prava.⁵ Izravne posljedice toga su razrađeni nalazi koji su navedeni u nastavku. Osim toga, sva složenost upravljanja zemljom nedavno je stavljena na ispit prilikom suočavanja s pandemijom Covid-19. Nekoordinirano proglašavanje vanrednog stanja od strane različitih nivoa vlasti, i to svakog za svoje sopstvene upravno-teritorijalne jedinice, značilo je izazovan odgovor od strane države u cijelosti na vanrednu situaciju uzrokovanu pandemijom.⁶ Također, odlukom da ne primijeni član 15. Evropske konvencije o ljudskim pravima i da se podvrgne konvencijskom postupku kontinuiranog preispitivanja proporcionalnosti uvedenih mjera u toku pandemije i ciljeva koji se njima žele postići, država u određenoj mjeri bespotrebno podriva povjerenje javnosti u zakonitost svih njenih mjera koje je uvela⁷. Na to je također kasnije ukazala odluka Ustavnog suda.⁸ Definiran usklađenim istraživačkim metodološkim okvirom utvrđenim od strane tima stručnjaka, ovaj istraživački rad daje ukupnu ocjenu stanja vladavine prava u Bosni i Hercegovini.⁹

1 Član I (Bosna i Hercegovina) – 3. Sastav, Ustav BiH, pristupljeno 25. decembra 2020, <http://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf>, „Arbitražna odluka Brčko distrikt BiH”, Advokat Prnjavorac, pristupljeno 26. decembra 2020, https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Arbitrazna_Odluka_BD.pdf.

2 I – Uspostavljanje Federacije - član 2. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, pristupljeno 26. decembra 2020, https://advokat-prnjavorac.com/legislation/constitution_fbih.pdf.

3 Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, Kancelarija visokog predstavnika, pristupljeno 26. decembra 2020, <http://www.ohr.int/dejtons-ki-mirovni-sporazum-2/>.

4 Ibid.

5 Human Rights Watch, Bosna i Hercegovina: etnička diskriminacija kao ključna prepreka, Human Rights Watch, pristupljeno 26. decembra 2020, <https://www.hrw.org/news/2019/12/12/bosnia-and-herzegovina-ethnic-discrimination-key-barrier>.

6 OSCE, Odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom Covid-19 – Analiza iz perspektive ljudskih prava i rodne ravnopravnosti - Response to the Crisis Caused by the Covid-19 pandemic - Analysis from the Perspective of Human Rights and Gender Equality (OSCE: Sarajevo), p. 15. <https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/470658.pdf>.

7 Vijeće Evrope, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ETS No. 5) – Obavještenja u okviru člana 15. Konvencije u kontekstu pandemije COVID-19, Vijeće Evrope, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354>

8 Ustavni sud Bosne i Hercegovine, „Odluka o dopustivosti i meritumu”, (pogledajte stavove 36-38 Odluke), Ustavni sud Bosne i Hercegovine, pristupljeno 25. decembra 2020, http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_bs/AP-1217-20-1234093.pdf.

9 Civil Rights Defenders, „Agenda onlajn konferencije Dani prava u Jugoistočnoj Evropi 2.0 – ljudska prava u vremenima krize”, 9-11. novembra 2020, organizacija Civil Rights Defenders, pristupljeno 26. decembra 2020, <https://www.facebook.com/civilrightsdefenders/photos/a.166837690020765/3467239813313853>.

Ocjena stanja vladavine prava u Bosni i Hercegovini

Autor:

G. Peđa Đurasović, mr.sc.

2. ANALIZA OCJENE

2.1 Pravosuđe

U pogledu nadležnosti i unutrašnje organizacije, **pravosuđe** u Bosni i Hercegovini organizirano je u četiri izrazito nezavisna sistema (državni nivo, dva entiteta i Brčko distrikt BiH) koje često ometa nemogućnost rješavanja sukoba nadležnosti između državnih i entitetskih pravosudnih institucija.¹⁰ Takva organizacija pravosuđa posljedica je činjenice da nijedna od precizno nabrojanih državnih nadležnosti u Ustavu čak ni indirektno ne podrazumijeva državnu prerogativu nad uređenjem pravosuđa ili bilo kojeg njegovog dijela.¹¹ Jedino državno pravosudno tijelo koje je propisano Ustavom je Ustavni sud Bosne i Hercegovine.¹² U 2004. godini formirano je Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (VSTV), samoregulatorno tijelo koje ima kao svoj glavni cilj očuvanje nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa u cijelosti.¹³ Uzimajući u obzir da je jedan od VSTV-ovih mandata samo da daje preporuke u vezi s godišnjim budžetima sudova koje predlažu vlade entiteta i Brčko distrikta, čini se da ovlast nad upravljanjem pravosudnom administracijom izgleda više kao nespretni kompromis između izvršne vlasti i VSTV-a.¹⁴ Tako složen i neusklađen pravosudni sistem otkrio je većinu svojih nedostataka za vrijeme trajanja pandemije Covid-19. Postoji više primjera akata navedenih tijela koji to dokazuju. Najnovijom odlukom VSTV-a o organizaciji rada pravosudnih institucija za vrijeme trajanja pandemije propisana je obaveza predsjednika sudova i glavnih tužilaca da usklade rad pravosudnih institucija s njihovom autonomnom procjenom trenutnog epidemiološkog stanja i postojećih prostornih potencijala za održavanje propisane fizičke distance. U biti se ovakvim načinom propisivanja prijeko potrebnih mjera za vanredne situacije odgovornost za upravljanje krizama prenosi na predsjednike sudova i glavne tužioce, što ukazuje na nedostatak kapaciteta i djelotvornosti Vijeća da uspostavi koordiniran i odgovarajući pravosudni sistem u pandemiji.¹⁵ Osim toga, Vlada Republike Srpske donijela je dvije uredbe o reguliranju vremenskih ograničenja i postupanja u sudskim i upravnim postupcima čime je ugrozila pravo pristupa sudovima građana.¹⁶ Naročito je propisivanjem kontinuiranih rokova samo u određenim postupcima i obavezivanjem stranaka u postupcima na poduzimanje nekih procesnih radnji u nepredviđenim okolnostima koje određuje stanje, te odluke značajno su omele pravo pristupa sudovima građana. Objema uredbama također je u potpunosti zanemarena činjenica da je u vrijeme njihovog donošenja na snazi bila zabrana napuštanja mjesta prebivališta u mnogim dijelovima zemlje, što je također uticalo na pravo i/ili obavezu prisustvovanja stranaka u postupcima.

Pri procjeni općeg stanja nezavisnosti i odgovornosti cijelog pravosuđa, svi relevantni izvještaji i analize ukazuju na zabrinjavajući trend izostanka bilo kakvog napretka u ključnoj oblasti jačanja integriteta.¹⁷ Druga bojazan na koju je ukazano u Izvještaju EU-a o napretku Bosne i Hercegovine za 2020. godinu je da se pravosudne reforme opstruiraju od strane političara kao i iz pravosuđa.¹⁸ Glavni razlog za to je to što nema čvrstog mehanizma za prijavu i provjeru imovine.¹⁹ Čak i ako donesemo relevantnu odredbu novopredloženih izmjena i dopuna Zakona o VSTV-u u kojoj se obrađuje pitanje prijave i provjere imovine nosioca pravosudnih funkcija, primijetiti ćemo neusklađenost s načelom osiguravanja integriteta nosioca pravosudnih funkcija. Konkretno, relevantnim odredbama izmjena i dopuna Zakona o VSTV-u propisano je da samo sudije i tužioc i članovi njihovih porodica koji žive “u istom domaćinstvu” podliježu obavezanim

10 Misija OEBS-a u Bosni i Hercegovini, Procjena potreba pravosuđa u procesuiranju korupcije kroz praćenje rada na krivičnim predmetima (Misija OEBS-a u Bosni i Hercegovini, 2018), str. 4.

11 Član III (Nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta), Ustav, pristupljeno 14. decembra 2020, <http://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf>

12 Član VI (Ustavni sud), Ustav, pristupljeno 14. decembra 2020, <http://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf>; „Odluka o imenovanju sudija i osnivanju Suda Bosne i Hercegovine“, Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, pristupljeno 14. decembra 2020, <http://www.fbihvlada.gov.ba/english/zakoni/2002/odluke%20vs%20registar%202002.htm>.

13 „Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom veću Bosne i Hercegovine“, Visoko sudsko i tužilačko veće Bosne i Hercegovine, pristupljeno 14. decembra 2020, https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=8236&vijesti_jezik=E.

14 Član 17. (Nadležnost) stav 15. Zakona o visokom sudskom i tužilačkom veću Bosne i Hercegovine, pristupljeno 14. decembra 2020, https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=8236&vijesti_jezik=E.

15 „Odluka o organizaciji rada u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini“, Visoko sudsko i tužilačko veće Bosne i Hercegovine, pristupljeno 14. decembra 2020, https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=63678.

16 „Uredba sa zakonskom snagom o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vreme vanrednog stanja za teritoriju Republike Srpske“, pristupljeno 14. decembra 2020, <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/uredba-sa-zakonskom-snagom-o-rokovima-i-postupanju-u-sudskim-postupcima-za-vrijeme-vanrednog-stanja-za-teritoriju-republike-srpske.html>; „Uredba sa zakonskom snagom o rokovima i postupanju u upravnim postupcima i drugim postupcima uređenim posebnim materijalnim propisima za teritoriju Republike Srpske“, Vlada Republike Srpske, pristupljeno 14. decembra 2020, <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/uredba-sa-zakonskom-snagom-o-rokovima-i-postupanju-u-upravnim-postupcima-i-drugim-postupcima-uredjenim-posebnim-materijalnim-propisima.html>.

17 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 5.; Grupa država za borbu protiv korupcije, Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine (Strazbur: Grupa država za borbu protiv korupcije, 2020; Evropska komisija, Izvještaj nezavisnih viših eksperata o pitanjima vladavine prave u Bosni i Hercegovini (Brisel: Evropska komisija, 2019).

18 Ibid.

19 Ibid.

prijavama imovine i interesa.²⁰ U analizi disciplinske odgovornosti nosioca pravosudnih funkcija koju je proveo Transparency International opisano je da je građanima onemogućeno vršenje javnog nadzora nad pravosuđem jer sve odluke o disciplinskoj odgovornosti nosioca pravosudnih funkcija nisu dostupne javnosti.²¹ U istoj analizi navedeno je da “59 posto” svih disciplinskih sankcija koje su izrečene u 2018. godini otpada na “pismene opomene” i “anonimizirane javne opomene”, vrlo često za ozbiljna kršenja zakona.²² Osim toga, dva skandala u kojima je predsjedavajući VSTV-a snimljen kako se neprimjereno miješa u sudski postupak i pokušava srediti imenovanje sestre članice VSTV-a na pravosudnu funkciju potkopala su same temelje VSTV-a, što je također rezultiralo podnošenjem ostavke predsjedavajućeg VSTV-a na njegovu funkciju.²³ Što se tiče stanja tekućih pravosudnih reformi, u izvještaju Udruženja “Vaša prava BiH” o provedbi Strategije reforme sektora pravosuđa navedeno je da postoji potpuni nedostatak vertikalne i horizontalne koordinacije između nosilaca dužnosti/aktivnosti – nadležnih vladinih institucija, rezultat čega je to da je samo 9 posto svih strateških programa implementirano za vrijeme trajanja Strategije za razdoblje od 2014.-2020. godine, dok se je neimplementiranost programa u posljednjem implementacijskom razdoblju povećala za više od 27 posto.²⁴ Jedna od ozbiljnih posljedica lošeg stanja pravosuđa je da je dužina trajanja sudskih postupaka u 2019. godini iznosila 418 dana, dok je zaostatak predmeta 2,1 milion; oba ova podatka predstavljaju problem koji nadležna tijela trebaju hitno riješiti.²⁵

S obzirom na sve gore navedeno i činjenicu da u skladu s anketom provedenom pod okriljem Delegacije Evropske unije u Bosni i Hercegovini, preko dvije trećine, ili 68 posto anketiranih građana nema nimalo povjerenja u pravosuđe, možemo jasno ocijeniti da su pravosudne “*institucije u dramatičnoj situaciji s tendencijom nazadovanja (kategorija F)*”.²⁶

Preporuke:

- Krivično zakonodavstvo kojim je uređeno procesuiranje krivičnih predmeta i rad svih pravosudnih institucija u svim jurisdikcijama u Bosni i Hercegovini trebaju se dodatno uskladiti.
- Provesti reformske mjere za usvajanje novog Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine.
- Zakonodavstvo kojim je uređeno finansiranje svih sudova u Bosni i Hercegovini treba jamčiti njihovu institucionalnu nezavisnost.
- Konstantno jačati horizontalnu i vertikalnu institucionalnu koordinaciju u svim procesima vezanim za provedbu Strategije reforme sektora pravosuđa.
- Ubrzati provedbu svih mjera za smanjenje dužine trajanja sudskih postupaka i zaostatka predmeta.

20 Član 86. (Izvještaj o imovini i interesima), Nacrt zakona o izmjenama Zakona o visokom sudskom i tužilačkom veću, pristupljeno 14. decembra 2020, <https://www.ekonsultacije.gov.ba/legislativeactivities/details/109480>.

21 Transparency International u BiH, Analiza disciplinske odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija u Bosni i Hercegovini (Sarajevo: Transparency International u BiH, 2020), str. 3.

22 Transparency International u BiH, Analiza disciplinske odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija u Bosni i Hercegovini (Sarajevo: Transparency International u BiH, 2020), str. 9.

23 N1 TV, „Afera 'Potkivanje': Žurnal objavio video Tegetlije, Aleševića i Pandže“ (Bosna i Hercegovina: N1, 2019), video, <http://ba.n1info.com/Vijesti/a346167/Afera-Potkivanje-Zurnal-objavio-video-Tegetlije-Alesevica-i-Pandze.html>; Radio stanica Radiosarajevo, „Poslušajte kako Milan Tegetlija obećava imenovanja u pravosuđu“ (Bosna i Hercegovina: Radiosarajevo, 2019), video snimak, <https://radiosarajevo.ba/multimedia/video/poslusajte-kako-milan-tegetlija-obecava-imenovanja-u-pravosudu/397827>.

24 Udruženje Vaša prava BiH, Konferencija o implementaciji Strategije i AP za reformu sektora pravde u BiH za 2019. i 2020. godinu (Sarajevo: Udruženje Vaša prava BiH, Sarajevo, 2020), YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=LjwZQv1MxAW>.

25 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 5.

26 A. Dučić, „Satler: Bit ću brutalno jasan, dvije trećine građana nema povjerenje u pravosuđe!“, Focus, 24. novembar 2020, <https://www.fokus.ba/vijesti/satler-bit-cu-brutalno-jasan-dvije-trecine-gradjana-nema-povjerenje-u-pravosudje/1930330/>.

2.2 Korupcija

Ne postoji grana vlasti u Bosni i Hercegovini koja nije pogođena korupcijom. Ponekad se čini da korupcija nije shvaćena kao nešto isključivo negativno ili pozitivno, već kao legitimno sredstvo za sticanje javnih usluga i prava koja su već zagarantirana važećim zakonima. Također je prepoznat nedostatak transparentnosti u aktima javnih institucija i zvaničnika kao glavnih alata u borbi protiv korupcije. Sarajevo, glavni grad Bosne i Hercegovine, spada u grupu netransparentnih glavnih gradova u Evropi zbog, između ostalog, uskraćivanja slobodnog pristupa informacijama o ukupnoj godišnjoj plaći gradonačelnika i pojedinih vijećnika²⁷. Glavni problem koji doprinosi uskraćivanju javnosti informacija od javnog interesa je to što značajan broj (pravosudnih) institucija ne provodi test javnog interesa kada odlučuje da li je zadovoljen pravni osnov za pružanje informacija, usmjeravajući zainteresirane strane dalje ka dugotrajnim postupcima pred sudovima²⁸. Pored toga, zakonodavni okvir za zaštitu uzbunjivača u Bosni i Hercegovini još uvijek nije dovršen i u njemu nedostaje postupak zaštite osoba koje su povezane s uzbunjivačima ili su greškom prepoznate kao takve²⁹. Pri daljnjoj procjeni posvećenosti institucije borbi protiv korupcije, izjava kantonalnog ministra pravde vrlo je opisna u «osporavanju» sveukupne dobro uspostavljene antikoruptionske paradigme. Njegova izjava da „Korupcija ne postoji, ali postoje ljudi i običaji koji vladaju u BiH. Korupcija je izmišljen, imaginarni koncept, a mi imamo ljude koji žive onako kako žive i običaje koji su normalni u našoj zemlji, iako nigdje drugdje na svijetu nisu“ govori nam puno o namjerama tih institucija koje se smatraju najrelevantnijima u borbi protiv korupcije³⁰. Ova osoba još uvijek obavlja dužnost ministra pravosuđa u Vladi Srednjobosanskog kantona³¹. Odgovor pravosuđa na korupciju također nije obećavajući jer izvještaj OEBS-a za 2020. godinu pokazuje da je stopa osuđujućih presuda po okrivljeniku u predmetima korupcije srednjeg obima pala sa 80 na 57 posto u posljednje tri godine³². Šesnaestog decembra 2020. godine, Grupa država za borbu protiv korupcije (GRECO) objavila je svoj Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine navodeći da je od ukupno petnaest preporuka izdatih prije pet godina, koje su uglavnom usmjerene na sprečavanje korupcije među članovima parlamenta, sudijama i tužiocima, inkriminaciju i transparentnost finansiranja stranaka, Bosna i Hercegovina nije zadovoljila nijednu od njih³³. Tačnije, jedanaest preporuka je djelomično provedeno, dok četiri od njih uopće nisu provedene³⁴. U skladu s tim, napredak Bosne i Hercegovine u primjeni preporuka klasificiran je kao „općenito nezadovoljavajući“³⁵. Sam sadržaj pitanja vladavine prava na koji se odnose neispunjene preporuke najbolje opisuje ukupnu složenost izazova s kojima se suočila Bosna i Hercegovina na svom putu ka punoj konsolidaciji procesa pravne reforme. Tačnije, sadržaj neprovedenih preporuka uglavnom se odnosi na sprečavanje sukoba interesa, zaštitu nosilaca pravosudnih i tužilačkih funkcija od neprimjerenih uticaja, osiguravajući efikasnu upotrebu resursa u svim pravosudnim sistemima i razvijajući efikasni sistem za reviziju godišnjih finansijskih izvještaja nosilaca pravosudnih funkcija i članova njihovih porodica³⁶. Štaviše, nadležne državne vlasti u tom pogledu ne poduzimaju nikakve proaktivne radnje jer država nema ni akcioni plan kojim bi se uredila tako važna hitna pitanja³⁷.

Smanjenjem zahtjeva za primjenom svih zakonom propisanih postupaka javnih nabavki tokom pandemije Covid-19, vrh korupcijske piramide u zemlji postao je vidljiviji. Najpoznatiji slučaj navodne korupcije velikog obima koji još uvijek nije okončan na sudu je nabavka 100 respiratora iz Kine u vrijednosti od približno 5,5 miliona eura, koji su se kasnije pokazali neupotrebljivima, što je dodatno prouzrokovalo gubitak bolničkih kapaciteta u liječenju umirućih pacijenata³⁸. Predmetnu nabavku sprovela je kompanija registrovana za konzerviranje voća i povrća³⁹. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine podiglo je optužnicu protiv premijera Federacije Bosne i Hercegovine, ministra finansija, direktora Federalne uprave civilne zaštite i vlasnika kompanije koja je vršila nabavku respiratora zbog počinjenja brojnih krivičnih djela povezanih sa spornom javnom nabavkom⁴⁰. Dok je postupak protiv optuženih u toku, Premijer i Ministar finansija nastavljaju u potpunosti obavljati svoje dužnosti. Činjenica da su značajan broj javnih nabavki tokom pandemije sprovele kompanije koje nisu registrovane za uvoz medicinske opreme otvara pitanje njihove transparentnosti i svrhe⁴¹.

Općenito gledajući, odgovor na pitanje zašto sve institucije u Bosni i Hercegovini zapravo pružaju plodno tlo za manipulacije koje rezultiraju ličnim profitom može se naći u ustavno legaliziranoj etničkoj podjeli države i njenih institucija, što dalje stvara demokratski deficit ili neku vrstu samo-regulatornog političkog sistema. Činjenica koja najbolje opisuje koliko daleko ide manipulacija institucijama u Bosni i Hercegovini, paralelno potkopavajući samu suštinu demokratije ukorijenjene u podjeli vlasti, jest da je 61 nosilac javnih funkcija u sukobu interesa obavljajući dvije ili više javnih dužnosti u isto vrijeme, dok je njih 8 u međusobno suprotstavljenju grani vlasti (zakonodavna i izvršna)⁴². Bez učešća istinski demokratskih političkih stranaka u političkom životu u Bosni i Hercegovini nikada neće biti demokratske države. Unutarstranački izbori za predsjednika stranke u tri vladajuće stranke, koje su isključivi predstavnici vlastitih etničkih grupa, definirani su kao izborni proces s jednim kandidatom, a u skladu s tim sigurno govorimo o oligarhijskom političkom sistemu⁴³. Ako uzmemo u obzir i krivulju koja pokazuje rezultat Bosne i Hercegovine prema indeksu percepcije korupcije u posljednjih 7 godina, onda je očito da su javne „institucije u dramatičnom stanju s tendencijom nazadovanja (kategorija F)⁴⁴“.

Preporuke:

- Poboljšati provedbu Zakona o slobodi pristupa informacijama u svim institucijama.
- Usvojiti Zakon o zaštiti uzbunjivača u Federaciji Bosne i Hercegovine.
- Povećati kapacitete pravosuđa za rješavanje predmeta korupcije svih kategorija.
- Provesti sve preporuke GRECO-a.
- Uspostaviti jedinstveni sistem javnih nabavki (internet portal) koji će se koristiti u svim fazama nabavke i usvojiti listu dobara, radova i usluga za koje se može provesti javna nabava po hitnom postupku.
- Usvojiti Zakon o sukobu interesa u Bosni i Hercegovini.

27 Lukaš Zajac, Gabriel Šipoš, Michal Piško, Pristup informacijama u evropskim prestonicama (Bratislava: Transparency International u Slovačkoj), str.5.

28 Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava u BiH, Specijalni izvještaj o iskustvima u primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini (Banja Luka: Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, 2019), https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2020020515415139bos.pdf.

29 Transparency International u BiH, „Međunarodni dan zviždača: Donijeti zakon u FBIH i pojačati pravnu zaštitu svih prijavitelja korupcije“, Transparency International u BiH, pristupljeno 16. decembra 2020, <https://ti-bih.org/medjunarodni-dan-zvzdaca-donijeti-zakon-u-fbih-i-pojacati-pravnu-zastitu-svih-prijavitelja-korupcije/>.

30 „Ministar pravosuđa SBK: Korupcija ne postoji, to je nešto imaginarno što su izmislili“, Radiosarajevo, 13. februar 2020, <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/ministar-pravosuda-sbk-korupcija-ne-postoji-to-je-nes-to-imaginarno-sto-su-izmislili/367104>.

31 Vlada Srednjobosanskog kantona, Sastav vlade, pristupljeno 16. decembra 2020, <https://sbk-ksb.gov.ba/hr/sastav-vlade.html>.

32 Misija OEBS-a u Bosni i Hercegovini, Treći godišnji izvještaj o odgovoru pravosuđa na korupciju: sindrom nekažnjivosti (Sarajevo: Misija OEBS-a u Bosni i Hercegovini, 2020), str. 17

33 Grupa država za borbu protiv korupcije, Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine (Strazbur: Grupa država za borbu protiv korupcije, 2020), str. 16

34 Ibid.

35 Ibid.

36 Grupa država za borbu protiv korupcije, Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine (Strazbur: Grupa država za borbu protiv korupcije, 2020).

37 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 7

38 Nermin Kulogija i Azra Husarić, „Istrage o načinu nabavke i cijeni respiratora koje je moguće kupiti na internet trgovinama“, Detektor, 28. april 2020, <https://detektor.ba/2020/04/28/istrage-o-nacinu-nabavke-i-cijeni-respiratora-koje-je-moguće-kupiti-na-internet-trgovinama/>.

39 Srebra Malina, Srebrna Malina, „Srebrna Malina“, Fikret Hodžić, pristupljeno 18. decembra 2020, <http://srebrenamalina.ba/>.

40 Radio Slobodna Evropa, „Optužnica protiv premijera Federacije BiH i ostalih u predmetu 'Respiratori'“, Radio Slobodna Evropa, 4. decembar 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/podignuta-optu%C5%BElica-u-predmetu-respiratori/30984061.html>.

41 Transparency International u BiH, Centri civilnih inicijativa i Centar za razvoj medija i analize, Javne nabavke u doba pandemije COVID-19 (Sarajevo: Transparency International u BiH, 2020), str. 13.

42 Transparency International u BiH, „Transparentno.ba“, Transparency International u BiH, pristupljeno 16. decembra 2020, <https://transparentno.ba/2020/12/17/ti-bih-objavio-registar-nosilaca-javnih-funkcija-u-bih-61-funkcioner-obavlja-duple-funkcije/>.

43 Hina, „Dodik opet izabran za predsjednika SNSD-a: „Republika Srpska najbolji dio BiH“, indexhr, 13. jun 2019, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/dodik-opet-izabran-za-predsjednika-snsd-a-republika-srpska-najbolji-dio-bih/2093318.aspx>; V.P.P/Hina, „Čović ponovo izabran za predsjednika HDZ-a BiH“, tportalhr, 27. april 2019, <https://www.tpportal.hr/vijesti/clanak/covic-ponovo-izabran-za-predsjednika-hdz-a-bih-foto-20190427>; Beta, „Bakir Izetbegović jednoglasno ponovo izabran za predsjednika SDA“, N1, 14. novembar 2019, <http://rs.n1info.com/Region/a525733/Bakir-Izetbegovic-jednoglasno-ponovo-izabran-za-predsjednika-SDA.html>.

44 Transparency International, Indeks percepcije korupcije, Transparency International, pristupljeno 16. decembra 2020, <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/results/bih>.

2.3 Mediji i sloboda izražavanja

Općenito gledajući, zakonodavni okvir koji regulira medije i slobodu izražavanja je samo djelimično uspostavljen, a nedostaje puna primjena i usklađivanje s međunarodnim standardima⁴⁵. Potpuno nedostaje zakonodavstvo kojim bi se regulirala transparentnost vlasništva nad medijima i kriteriji javnog oglašavanja⁴⁶. Glavni nedostatak u području provođenja i zaštite slobode medija i izražavanja naveden je u ključnom prioritetu 12 Mišljenja Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji, u kojem Komisija precizno ukazuje na potrebu za „osiguravanjem odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i upotrebe nasilja nad novinarima i medijskim radnicima te osiguravanjem finansijske održivosti sistema javnih RTV servisa⁴⁷”. Incidenti napada i zastrašivanja novinara su vrlo zabrinjavajući.

Na temelju analize BH novinara iz 2019. godine evidentirano je 56 slučajeva kršenja prava novinara, gdje je bilo 9 slučajeva fizičkih napada, 21 slučaj prijetnji - 8 slučajeva prijetnji smrću i 10 slučajeva političkog pritiska. Uz to, od početka 2020. godine zabilježeno je 29 slučajeva kršenja prava novinara⁴⁸. Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH za 2019. godinu potvrđuje da nema napretka u području smanjenja zastrašivanja i napada na novinare.⁴⁹ Ekstremni slučaj napada na novinare i oštećenja opreme na javnom mjestu svjedoči o tome kolika je uzajamna podrška između počinitelja napada i nositelja javnih funkcija, gdje je krajnji cilj cenzura medijskog izvještavanja⁵⁰. Čini se da u Bosni i Hercegovini počinitelji napada i oni koji nikada ni u kojem slučaju ne bi smjeli podržati nezakonite radnje protiv novinara nose isti nivo odgovornosti za trenutno stanje slobode medija. Naime, nakon spomenutog slučaja napada na novinare, predsjednik vladajuće Stranke demokratske akcije (SDA), zbog činjenice da je počinitelj između ostaloga i visoki funkcioner ove stranke, obratio se javnosti u vezi sa slučajem i u potpunosti isključio svaku odgovornost počinitelja ovog snimljenog nasilnog čina, poistovjećujući je s navodnom odgovornošću novinara za napade na privatni život nosilaca javnih funkcija⁵¹. Pored toga, slučaj pokušaja ubistva novinara izazvao je veliku zabrinutost novinara za sopstvenu sigurnost tokom istraživačkog izvještavanja. Napadnuti novinar jasno je prozvao predsjednika Republike Srpske kao glavnog kreatora neprijateljske atmosfere u kojoj su novinari meta nasilnih napada.⁵² U mnogim nacionalnim i međunarodnim izvještajima i medijima navodi se da se broj takvih napada povećao od početka pandemije Covid-19⁵³. Najnoviji slučaj napada na novinare pokazao je da počinitelji više ni ne pokušavaju sakriti svoj identitet. Pored političara i nositelja javnih funkcija, počinitelji su također često i državni službenici. Najnoviji slučaj napada na novinare, koji je i snimljen, dogodio se u sali Gradske uprave u Bijeljini, gdje je šef Odsjeka za odnose s javnošću Gradske uprave nasilno protjerao novinarku BN televizije sa sjednice Kriznog štaba koja je bila otvorena za javnost.⁵⁴ Zatim, drugi državni službenik, viši stručni saradnik u Sektoru za izbjeglice i raseljene osobe pri Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, snimljen je kako prijeti novinarki magazina Žurnal kako bi ona odustala od istraživanja priče na kojoj je radila⁵⁵. Pored toga, dobro je poznat problem verbalnog nasilja nositelja javnih funkcija izražen u obliku govora mržnje prema novinarima. Udruženje *BH novinari* nedavno je poslalo pismo članu Predsjedništva Bosne i Hercegovine u kojem ga obavještavaju da je njegov savjetnik verbalno napao novinare na Internetu, da je riječ o napadima govora mržnje i klevete i da zahtijevaju odgovornost savjetnika za počinjene verbalne napade⁵⁶. Sveukupni nedostatak reakcije institucija na napade na novinare potvrdio se i u ovoj situaciji gdje je izostala reakcija člana Predsjedništva, a nije bilo ni reakcija na prethodno zabilježeni slučaj u kojem je savjetnik pokušao cenzurirati komentare jednog kolumnista⁵⁷.

45 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu.

46 Ibid.

47 Evropska komisija, Mišljenje o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u EU (Brisel: Evropska komisija, 2019), str. 15.

48 BH novinari: Velika analiza BH novinara: Istrage i procesuiranje napada na novinare i medijske radnike u Bosni i Hercegovini (BH novinari, 1. novembar 2020).

49 Human Rights Watch, Izvještaj o stanju ljudskih prava u svijetu 2020: Bosna i Hercegovina, (Human Rights Watch: 2020).

50 N1 BiH, „Huso Česir napao kameru, nije dakle napao čovjeka”, N1BiH, 30. mart 2019, <http://ba.n1info.com/Vijesti/a325011/lzetbegovic-Huso-Cesir-na-pao-kameru-nije-dakle-napao-čovjeka-VIDEO.html>.

51 Ibid.

52 Bljesak info, „Dodik posjetio napadnutog novinara, novinar odbio slikanje”, bljesak.info, 27. avgust 2020, <https://www.bljesak.info/vijesti/politika/dodik-posjetio-napadnutog-novinaru-novinar-odbio-slikanje/245810>

53 Vijeće Evrope, Dodatak izvještaju: Ugrožena sloboda medija u državama članica Vijeća Evrope tokom pandemije COVID-19 (Vijeće Evrope: 2020); Mersiha Drinjaković, „Za (šta) su sve krivi novinari”, MEDIACENTAR_ONLINE, 23. jun 2020, <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/za-sta-sve-su-krivi-novinari>. Radio Slobodna Evropa, AI: Napadi na novinare usporavaju borbu protiv COVID-19 (Radio Slobodna Evropa: 1. maj 2020).

54 BN televizija, „Javnost zgrožena nakon napada na novinarku BN TV” (BN televizija, 11. novembar 2020), <https://www.rtvbn.com/3995020/javnost-zgrozena-zbog-napada-na-novinaru-bn-tv>.

55 Žurnal/Fena, „Poslušajte kako je Adnan Čakalović prijetio novinarki Zinaidi Đelilović: Tražicu te po Sarajevu, vjeruj mi, bićeš moja!”, (Žurnal/Fena, 8. januar 2021), <https://www.source.ba/clanak/Crnahronika/552753/Poslusajte-kako-je-Adnan-%C4%8Cakalovic-prijetio-novinaru-Zinaidi-%C4%90elilovic--Trazi-cu-te-po-Sarajevu-vjeruj-mi-bices-moja>.

56 BH novinari, „BH novinari pisali Komšiću: kaznite Hebibovića radi onlajn nasilja nad novinarima” (BH novinari, 7. januar 2021), <https://bhnovinari.ba/bs/2021/01/07/bh-novinari-pisali-komsciu-kaznite-hebibovica-radi-online-nasilja-nad-novinarima/>.

57 BH novinari, „BH novinari: Javni protest Nihadu Habiboviću zbog političkog pritiska na kolumnistu Dragana Bursaća” (BH novinari, 7. januar 2021), <https://bhnovinari.ba/bs/2021/01/07/bh-novinari-pisali-komsciu-kaznite-hebibovica-radi-online-nasilja-nad-novinarima/>.

U izvještaju EU o napretku Bosne i Hercegovine za 2020. godinu ukazuje se na problem sve većeg broja incidenata govora mržnje, koji pogađa ne samo medijsku zajednicu, već i druge grupe i pojedince povezane s različitim etničkim i vjerskim grupama, kao i na LGBTI + osobe⁵⁸. Dokaz da je postojeći zakonodavni okvir koji regulira govor mržnje neadekvatan može se vidjeti i u činjenici da je od 130 zabilježenih incidenata govora mržnje u 2019. godini donesena samo jedna osuđujuća presuda⁵⁹. Udruženje BH novinari je više puta javno upozoravalo vlasti da su incidenti napada na novinare izravna posljedica neadekvatnog kažnjavanja počinitelja⁶⁰. Najozbiljniji institucionalni pokušaji ograničavanja slobode govora bilo je usvajanje Odluke Vlade Republike Srpske o zabrani izazivanja panike i nereda tokom vanredne situacije na teritoriji Republike Srpske i Naredbe o širenju lažnih informacija Kriznog štaba Brčko distrikta BiH jer je i jedna i druga predviđala visoke kazne za one koji šire” lažne vijesti “, a što se tiče Brčko distrikta BiH, čak i krivičnu odgovornost⁶¹. Uvođenje ovih mjera u entitetu Republike Srpske i Brčko Distriktu izazvalo je veliku zabrinutost Misije OEBS-a u Bosni i Hercegovini i lokalnih medija, jer su se oba propisa mogla iskoristiti za gušenje slobode medija. Indikativno je da je među prvim kažnjenim građanima u Republici Srpskoj bila liječnica, članica predsjedništva opozicione stranke, koja je javno upozorila na navodne nedostatke zdravstvenog sistema koji su bili otkriveni tokom pandemije⁶². Odluka Vlade Republike Srpske stavljena je van snage zbog pritiska i kritika domaćih nevladinih organizacija i međunarodne zajednice. Trenutna pravna valjanost Odluke Brčko distrikta BiH još uvijek nije jasna, dok dostupni podaci ukazuju na to da je nekoliko osoba procesuirano zbog nepoštivanja ove odluke⁶³. Pored toga, nedostaje adekvatan pravosudni odgovor na povećani broj tužbi za klevetu protiv novinara, što na kraju dovodi do autocenzure u medijima. Preliminarni rezultati analize Misije OEBS-a u Bosni i Hercegovini koja se odnosi na presude donijete u periodu 2016-2019. godine ukazuju na to da su upravo javni službenici podnijeli najveći broj tužbi za klevetu pred nadležnim sudovima⁶⁴. To je u suprotnosti s čvrsto uspostavljenim načelom sudske prakse Europskog suda za ljudska prava prema kojem bi javni službenici trebali biti svjesno otvoreni za širi javni nadzor, koji također obuhvaća i novinare i širu javnost⁶⁵. Stoga, oni moraju pokazati viši nivo tolerancije prema objavljenim kritikama, prema često uznemiravajućim ličnim vrijednosnim sudovima i novinarima koji ih iznose⁶⁶. Analiza pokazuje da je oko 30 posto sudskih postupaka pokrenutih zbog tužbe za klevetu trajalo više od pet godina, što je dovelo do dugotrajnog pritiska na medijske slobode i još dodatno povećalo autocenzuru⁶⁷. Utvrđena neusklađenost pravne prakse može dalje prouzrokovati dodatne pritiske na novinare, posebno u pogledu nematerijalne štete koju mogu dodijeliti nacionalni sudovi, time kršeći načelo Europskog suda za ljudska prava da visoke kazne mogu predstavljati „oblik cenzure čiji je cilj odvratanje novinara od izražavanja kritike”⁶⁸. Na kraju, analiza je također utvrdila da značajnom broju presuda nacionalnih sudova nedostaju argumentirana obrazloženja kada je riječ o nužnoj razlici između izjava o činjenicama i vrijednosnih sudova⁶⁹. Sveobuhvatne i obrazložene presude predstavljaju preduslov za djelotvorno vršenje prava na pravično suđenje i pravo na djelotvorni pravni lijek, a njihovo odsustvo može dovesti do kršenja navedenih prava⁷⁰.

58 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu.

59 Ibid.

60 BH novinari: Velika analiza BH novinara: Istrage i procesuiranje napada na novinare i medijske radnike u Bosni i Hercegovini (BH novinari, 1. novembar 2020).

61 PARAGRAF, Odluka o zabrani izazivanja panike i nereda za vrijeme vanredne situacije na teritoriji Republike Srpske („Službeni glasnik RS”, br. 26/2020); PARAGRAF, Naredba o širenju lažnih informacija („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 15/2020).

62 Žurnal, „Širenje istine ili panike: korona virus kao alibi za policijsku represiju” (Žurnal: 3. mart 2020), <https://zurnal.info/novost/22882/korona-virus-kao-ali-bi-za-policijsku-represiju>.

63 Radio Slobodna Evropa, „U RS se ukida Uredba o izazivanju panike i nereda, a time i kažnjavanje” (Radio Slobodna Evropa: 16. april 2020), <https://www.slobodnaevropa.org/a/30559175.html>; Otisak, „Šef Policije Brčko distrikta o otvorenim istragama i prijavama vezanim za korona virus” (Otisak: 17. april 2020), <https://www.otisak.ba/sef-policije-brcko-distrikta-o-otvorenim-istragama-i-prijavama-vezanim-za-korona-virus/>.

64 Emina Dizdarević i Lamijja Grebo, „Cenzura tužbama - rast postupaka protiv novinara ograničava slobodu medija”, Detektor, 17. decembar 2020, <https://detektor.ba/2020/12/17/cenzura-tuzbama-rast-postupaka-protiv-novinaru-ogranicava-medijske-slobode/>.

65 Tobi Mendel, izvršni direktor, Smernice za tumačenje i značenje člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, str. 13.

66 Ibid.

67 Emina Dizdarević i Lamijja Grebo, „Cenzura tužbama - rast postupaka protiv novinara ograničava slobodu medija”, Detektor, 17. decembar 2020, <https://detektor.ba/2020/12/17/cenzura-tuzbama-rast-postupaka-protiv-novinaru-ogranicava-medijske-slobode/>.

68 Smjernice o članu 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava (sloboda izražavanja), Evropski sud za ljudska prava, 2010, str. 22, dostupno na https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_10_ENG.pdf.

69 Emina Dizdarević i Lamijja Grebo, „Cenzura tužbama - rast postupaka protiv novinara ograničava slobodu medija”, Detektor, 17. decembar 2020, <https://detektor.ba/2020/12/17/cenzura-tuzbama-rast-postupaka-protiv-novinaru-ogranicava-medijske-slobode/>.

70 Tadija Bubalović, Pravo optuženika na obrazloženu sudsku odluku (Rijeka: Pravni fakultet Univerziteta u Rijeci: 2014), str. 991.

Sve gore navedeno i nalazi posljednja dva izvještaja Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine, koji jasno pokazuju nedostatak institucionalnog odgovora na sve identificirane trajne sistemske disfunkcionalnosti, u konačnici dovode do sljedeće ocjene stanja kada je riječ o osiguranju slobode medija i potpunog ostvarivanja slobode izražavanja: „*Institucije su u dramatičnom stanju s tendencijom nazadovanja (kategorija F)*“

Preporuke:

- Obezbijediti odgovarajuće procesuiranje slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima, kao i finansijsku održivost sistema javnih medijskih servisa.
- Obezbijediti da nadležni sudovi provode sva načela Evropske konvencije o ljudskim pravima u predmetima u kojima su novinari stranke u postupku.

2.4 Zaštita ljudskih prava

Iako je Bosna i Hercegovina pristupila svim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima, **potpuna sveobuhvatna provedba pravila utvrđenih međunarodnih mehanizama zaštite** još uvijek nedostaje. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u Evropi čiji građani nisu jednaki i diskriminiraju se na osnovu njihove etničke pripadnosti i mjesta prebivališta.⁷¹ Prošlo je više od deset godina od kada je donesena prva presuda od strane Evropskog suda za ljudska prava kojom je utvrđeno kršenje tih prava, a vlasti do sada nisu poduzele neophodne korake da otklone to kršenje Konvencije.⁷² Stoga postoji grupa predmeta koji su formirani na osnovu sličnog kršenja prava iz Konvencije.⁷³ U konačnici, postoje tri grupe predmeta sistematske prirode koji su trenutno stavljeni pod standardni i pojačani nadzor Odbora ministara Vijeća Evrope, a u vezi s kršenjem gore navedenih biračkih prava, nezakonitim lišenjima slobode osoba s duševnom bolešću i kršenjem prava na imovinu. Samo u 2019. godini Evropski sud donio je 21 presudu u vezi s pravom na pravično suđenje, zaštitom imovine, pravom na slobodu i sigurnost, slobodom izražavanja i nediskriminacijom, dok se pred Evropskim sudom trenutno nalazi 1.816 neriješenih tužbi.⁷⁴ Jedini afirmativni korak vezan za provedbu prava iz Konvencije nedavno je napravljen u predmetu *Barali*, kojim je u konačnici omogućeno, nakon postizanja političkog dogovora, održavanje lokalnih izbora u Mostaru poslije 12 godina.⁷⁵ Osim toga, pandemija Covid-19 još jednom je otkrila sve izazove na državnom nivou u provedbi zahtjeva iz Konvencije i uspostavljenih mehanizama zaštite. Odmah nakon što su različiti nivoi vlasti u skladu sa svojim ustavnim pravima proglasili vanredno stanje širom Bosne i Hercegovine, čime su postavljena različita ograničenja za državljane kao i strance, domaća nevladina organizacija “Vaša prava BiH” apelirala je na vlasti da ponovo razmotre uvedena ograničenja budući da ona predstavljaju kršenja ljudskih prava koja su zajamčena Konvencijom.⁷⁶ Nedostatak usklađenosti djelovanja vlasti s mehanizmom zaštite iz Konvencije za vrijeme trajanja pandemije rezultirao je kršenjem prava građana koje je utvrdio Ustavni sud BiH u pogledu prava na kretanje i privatni život propisanog članom 2. Protokola br. 4 i članom 8. Konvencije.⁷⁷ Uprkos apelima na vlasti da nepridržavanjem člana 15., kojim su predviđena moguća odstupanja od obaveza u skladu s Konvencijom, država riskira da bude podvrgnuta višem nivou odgovornosti za eventualna kršenja ljudskih prava od onoga koji je propisan u skladu sa samom Konvencijom, Bosna i Hercegovina je ostala neaktivna u tom pogledu.⁷⁸ To je također utvrđeno odlukom Ustavnog suda BiH.⁷⁹ Osim toga, utvrđena je neusklađenost sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH i s njim u vezi ustaljenih međunarodnih standarda koji se odnose na odluke različitih nivoa vlasti o objavljivanju ličnih podataka osoba pozitivnih na Covid-19 i onih kojima su propisane mjere samoizolacije.⁸⁰ U tom smislu je Agencija za zaštitu ličnih podataka u BiH utvrdila da su organi vlasti, neuspostavljanjem zaštitnog pravnog postupka za obradu ličnih podataka, povrijedili prava građana koja su zaštićena u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH.⁸¹ Ta postupanja organa vlasti i pravno obrazloženje koje je dala Agencija za zaštitu ličnih podataka u BiH jasno ukazuju na zaključak da je također postojalo kršenje prava na privatnost pacijenata koja su zaštićena članom 8. (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života), što je dalje dovelo do diskriminirajućeg postupanja prema licima pozitivnim na Covid-19 koje je zabranjeno članom 14. (Zabrana diskriminacije) Evropske konvencije o ljudskim pravima.⁸²

71 Vijeće Evrope, Podaci o državi, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://rm.coe.int/1680709741>.

72 Ibid.

73 Ibid.

74 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 25.

75 RadioFreeEurope, „U Bosni i Hercegovini Mostar održao prve lokalne izbore posle 12 godina“, RadioFreeEurope, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://www.rferl.org/a/bosnia--mostar-first-local-elections-12-years/31009970.html>.

76 Udruženje Vaša prava BiH „Poziv vlastima da poštuju obaveze iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama“, Udruženje Vaša prava BiH, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://vasaprava.org/?p=3106>; Udruženje Vaša prava BiH, „Apel Vijeću ministara BiH za stavljanje Odluke o ograničenju kretanja i boravka stranaca u Bosni i Hercegovini od 16.04.2020. godine van snage“, Udruženje Vaša prava BiH, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://vasaprava.org/?p=3124>.

77 Ustavni sud Bosne i Hercegovine, „Odluka o dopustivosti i meritumu“, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, pristupljeno 25. decembra 2020, http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_bs/AP-1217-20-1234093.pdf; Ustavni sud Bosne i Hercegovine, „Odluka o dopustivosti i meritumu“, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, pristupljeno 25. decembra 2020, http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_bs/AP-3683-20-1262390.pdf.

78 Vijeće Evrope, „Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS No. 5) – Obavještenja u okviru člana 15. Konvencije u kontekstu pandemije COVID-19“, Vijeće Evrope, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354>.

79 Ustavni sud Bosne i Hercegovine, „Odluka o dopustivosti i meritumu“, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, pristupljeno 25. decembra 2020, http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_bs/AP-1217-20-1234093.pdf.

80 Agencija za zaštitu ličnih podataka, „Saopštenje za javnost: o nezakonitosti generalnog i proaktivnog objavljivanja ličnih podataka lica koja ne postupaju u skladu sa mjerama zabrane u vezi pandemije virusa korona“, pristupljeno 13. januara 2021, http://azlp.ba/saopstenja/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=149&pageIndex=1.

81 Ibid.

82 Platforma za progres, „Zašto smo protiv objavljivanja ličnih podataka tokom pandemije?“, pristupljeno 13. januara 2021, <https://platformazaprogres.ba/clanak/1585846686/zasto-smo-protiv-objavljivanja-licnih-podataka-tokom-pandemije>.

Besplatna pravna pomoć je glavni određujući uslov prilikom razmatranja je li pravo pristupa sudovima kao sastavni dio prava na pravično suđenje u skladu sa članom 6. Konvencije dato svim građanima, posebno onima koji su u stanju socijalne potrebe. Evropski sud za ljudska prava je u svojoj presudi u predmetu *Airey protiv Irske* jasno naveo da se prema potrebi besplatna pravna pomoć mora pružiti građanima jer bi u protivnom prava iz Konvencije ostala iluzorna.⁸³ Iako je zakonodavni okvir kojim je određeno područje primjene besplatne pravne pomoći gotovo formalno završen, utvrđeno je da postoji visok nivo rascjepkanosti među zakonima koji su do sada usvojeni, što dalje dovodi do nejednakosti među građanima u pristupu besplatnoj pravnoj pomoći. Trenutno nedostaje zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u Srednjobosanskom kantonu, kao i harmonizirajući zakon na nivou Federacije BiH. Konkretno, nivo prava u okviru pristupa besplatnoj pravnoj pomoći zavisi od mjesta prebivališta građana, čime se oni stavljaju u neravnopravan položaj.⁸⁴ Osim toga, zakonski definirani socijalno ugroženi status građana kao uslov za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć različito je definiran u različitim kantonima (npr. zakonske definicije građana u stanju socijalne potrebe i / ili nezaposlenih građana i / ili status građana slabog imovinskog stanja).⁸⁵ Ovdje je važno naglasiti da sudovi u BiH, čak i sudije u istom sudu, nemaju usklađeno obrazloženje relevantnog zakonodavstva prilikom odlučivanja o davanju prava pristupa sudovima NVO-ima specijaliziranim u oblasti besplatne pravne pomoći.⁸⁶ Postoje glasovi unutar te zajednice koji tvrde da se to radi namjerno kada se izbjegava vijećanje u predmetima od velike političke važnosti. U prilog tome govori predmet kada sud nije dao *locus standi* Udruženju “Vaša prava BiH”.⁸⁷ U tom konkretnom predmetu, sud čak nije dostavio Udruženju kao pravnom zastupniku stranke informaciju o uskraćivanju statusa *locus standi*. Umjesto toga, informaciju je poslao direktno (laičkoj) stranci koju je zastupalo Udruženje “Vaša prava BiH”, čime je u konačnici eventualno mogao biti prouzrokovan protek roka za podnošenje žalbe.

Tretman pitanja rodne ravnopravnosti kao i kategorija ranjivih grupa kao što su osobe s invaliditetom, migranti, tražitelji azila, izbjeglice, djeca i LGBTI+ osobe veoma je upitan u smislu raspoloživih mehanizama zaštite kao i brzog i pozitivnog odgovora državnih organa u primjeni međunarodnih standarda.⁸⁸

Pri ocjeni kvaliteta postupanja prema osobama s **invaliditetom**, postoji dugotrajno prepoznato kršenje ljudskih prava naročito osoba s duševnom bolešću koja su nezakonito lišena slobode u ustanovama socijalne zaštite.⁸⁹ U prilog tome govori činjenica da izvršenje presude Evropskog suda u predmetu *Hadžimejlić i drugi protiv BiH* traje više od pet (5) godina.⁹⁰ Ako uzmemo u obzir cijelo vremensko razdoblje koje je proteklo od 2007. godine kada je Evropski odbor za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja utvrdio nedostatak zaštita u postupcima lišavanja slobode osoba s duševnom bolešću, istovremeno preporučujući Bosni i Hercegovini da ih poboljša, vidimo 13 godina neaktivnosti nadležnih državnih tijela u vezi sa sistematskim kršenjem ljudskih prava.⁹¹ Postoje također nalazi u vezi s postupanjem prema licima s invaliditetom koji su ponovljeni u nekoliko izvještaja Evropske komisije o napretku zemlje u kojima je izražena zabrinutost u pogledu određujućeg (diskriminirajućeg) pristupa na osnovu statusa pri određivanju visine zajamčene podrške (npr. prioritet se daje borcima i civilnim žrtvama rata).⁹² U pogledu vanredne situacije uzrokovane pandemijom Covid-19, prva uvedena ograničenja slobode kretanja osoba mlađih od 18 i starijih od 65 godina snažno su uticala na osobe i djecu s invaliditetom.⁹³ To je zbog činjenice da navedenim ograničenjima nije bio predviđen poseban režim slobode kretanja za navedene ranjive grupe.

83 Evropski sud za ljudska prava, predmet *Airey protiv Irske*, Evropski sud za ljudska prava, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%3A%3A%22001-57420%22%7D>].

84 Udruženje Vaša prava BiH, „Analiza propisa kojima se uređuje pristup pravu na besplatnu pravnu pomoć u BiH i položaj pojedinih kategorija stanovništva u ovom sistemu” (Sarajevo: Udruženje Vaša prava BiH, 2020), str. 6.

85 Udruženje Vaša prava BiH, „Analiza propisa kojima se uređuje pristup pravu na besplatnu pravnu pomoć u BiH i položaj pojedinih kategorija stanovništva u ovom sistemu” (Sarajevo: Udruženje Vaša prava BiH, 2020), str. 8.

86 Udruženje Vaša prava BiH, „Tužba zbog ukidanja administrativne odluke ministarstva od 27. novembra 2020. godine – predstavnik tužioca: Udruženje Vaša prava BiH”, Udruženje Vaša prava BiH, 2020.

87 Kantonalni sud u Zenici, „Pismo o odbijanju statusa locus standi Udruženju Vaša prava BiH od 11. novembra 2020”, Kantonalni sud u Zenici.

88 Radi uspostavljanja jedinstvenog istraživačkog metodološkog okvira, a i na temelju popisa kojim su definirane kategorije ranjivih grupa na web sajtu Vijeća Evrope <https://www.coe.int/en/web/europarisks/vulnerable-groups> i na temelju rezultata konferencije SEELD 2.0 (koju je organizirao Civil Rights Defenders, 9-11. novembra 2020), grupa stručnjaka koja je pisala četiri (4) prijedloga praktične politike (posebno za svaku državu – Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo* i Srbiju) zajednički je odlučila da sačini analizu problema rodne ravnopravnosti prema posebnim kategorijama ranjivih grupa: osobe s invaliditetom, migranti, tražitelji azila, izbjeglice, djeca i LGBTQIA+ osobe.

89 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 32.

90 Vijeće Evrope, Podaci o državi, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://rm.coe.int/1680709741>.

91 Evropski sud za ljudska prava, predmet *Hadžimejlić i ostali protiv Bosne i Hercegovine* (Strazbur: Evropski sud za ljudska prava, 2016), str.7.

92 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 33.

93 Federalni štab civilne zaštite, „Naredba, broj: 12-40-6-148-34/20 od 20.03.2020. godine”, pristupljeno 13. januara 2021, <http://www.fucz.gov.ba/wp-content/uploads/2020/04/12-40-6-148-34-20.pdf>; Federalni štab civilne zaštite, „Naredba, broj: 12-40-6-148-34-2/20 od 03.04.2020. godine”, pristupljeno 13. januara 2021, <http://www.fucz.gov.ba/wp-content/uploads/2020/04/12-40-6-148-34-20.pdf>.

Imajući na umu da je povećan priliv **migranata** (od kojih je većina neregularnog statusa), **tražitelja azila i izbjeglica** u Bosnu i Hercegovinu u 2018. i 2019. godini prouzrokovao krize ljudskih prava širom zemlje, možemo zaključiti da su državni organi radili i dalje rade na nivoima ispod kapaciteta, što također ukazuje na potpun nedostatak odgovora pokrenutih od strane države na migracijsku krizu. U prilog toga govori činjenica da su svim otvorenim prijemnim centrima kojih je bilo 12 u 2018. godini upravljale međunarodne organizacije.⁹⁴ Ustavna rascjepkanost zemlje također onemogućava bilo kakav pokušaj institucija centralne vlasti da poduzmu ozbiljne korake za upravljanje stanjem migranata koje se svakodnevno mijenja. Kao ključni primjer, evidentan je nedostatak resursa tijela lokalne vlasti Unsko-sanskog kantona za postupanje u takvoj situaciji i odsustvo značajne podrške od centralne vlasti ili drugih samoupravnih administrativnih nivoa. To upućuje na pokušaj da se zaštititi mjesto prebivališta građana od nekontrolirane navale velikog broja migranata.⁹⁵ U pogledu zaštite tražitelja azila, Evropska komisija je naglasila da vlasti moraju hitno riješiti postojeće administrativne prepreke u postupcima registracije zahtjeva za azil, kao i ograničenje kretanja potencijalnih tražitelja azila.⁹⁶ Na samom početku pandemije, migranti su se suočili s diskriminirajućim zabranama kretanja, koje su navodno imale za cilj sprečavanje daljnijeg širenja Covid-19, čime su bili prisiljeni da ne napuštaju prijemne centre.⁹⁷ Konkretno, taj odluci vlasti BiH potpuno je nedostajao legitiman cilj koji se je želio postići, što je dalje uzrokovalo kršenje njihovih prava u skladu sa članom 5. i članom 14. Konvencije.⁹⁸ Osim toga, opaženo je da je govor mržnje prema migrantima postao jači s pandemijom.⁹⁹ Pozitivni pomaci zabilježeni su u oblasti prava na obrazovanje djece koja traže azil i u pogledu značajne uloge domaćih nevladinih organizacija u pružanju različitih usluga onima koji su u stanju potrebe.¹⁰⁰

Čini se da broj nadležnih institucija koje su ovlaštene u Bosni i Hercegovini da se bave zaštitom **prava djeteta** ne odgovara očekivanom nivou postignutih standarda zaštite ljudskih prava, posebno ako stavimo svu ustavnu složenost u perspektivu zahtjeva za usklađenim odgovorom na potpuno osiguravanje svih prava za djecu. Svi relevantni domaći i međunarodni izvještaji ocjenjuju stanje u ovoj konkretnoj oblasti zaštite ljudskih prava radije kao kontinuirano izazovno bez poduzimanja značajnih koraka za poboljšanje sadašnjeg stanja prava djeteta. Utvrđeni nedostaci u oblasti zaštite prava djeteta uglavnom se ogledaju u nedostatku kapaciteta centara za socijalni rad i multisektorskog pristupa dok je siromaštvo i dalje goruće pitanje.¹⁰¹ Marginalizirane grupe kao što su romska djeca suočavaju se s višestrukom diskriminacijom u vidu nemogućnosti da se upišu u matične knjige, što ih čini pravno nepostojećim, te im dalje onemogućava ostvarivanje njihovih prava na obavezno obrazovanje i zdravstvenu zaštitu.¹⁰² Prepoznata je potreba za poboljšanjem sistema kategorizacije djece s posebnim potrebama putem kojeg se direktno određuje pravilno ostvarivanje njihovih prava na obrazovanja.¹⁰³ Nastavlja se problem vršnjačkog nasilja u školama, dok institucionalno postupanje prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom hitno treba daljnja poboljšanja prilagođavanjem potrebama samih maloljetnika.¹⁰⁴

94 UNDP, „Ažurirani međuagencijski operativni podaci – Situacija sa izbjeglicama i migrantima – Bosna i Hercegovina”, pristupljeno 25. decembra 2020. godine, UNDP, <https://www.google.com/search?q=A%C5%BDURIRANI+ME%C4%90UAGENCIJSKI+OPERATIVNI+PODACI+%3E+Bosna+i+Hercegovina&oeq=A%C5%BDURIRANI+ME%C4%90UAGENCIJSKI+OPERATIVNI+PODACI+%3E+Bosna+i+Hercegovina&aqs=chrome.69i59.485j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.

95 Radio Slobodna Evropa, “Ministar sigurnosti BiH ponovo pozvao vlasti USK da otvore migrantski kamp Bira” - Radio Slobodna Evropa, Accessed Decembre 25, 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/31015131.html>.

96 Izveštaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 34.

97 Udruženje Vaša prava BiH, „Apel Vijeću ministara BiH za stavljanje Odluke o ograničenju kretanja i boravka stranaca u Bosni i Hercegovini od 16.04.2020. godine van snage”, Udruženje Vaša prava BiH, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://vasaprava.org/?p=3124>

98 Ibid.

99 Media diversity Institute, Vaša prava BiH, „Bosanski mediji: ubijanje solidarnosti sa migrantima kroz govor mržnje”, pristupljeno 12. januara 2020, <https://www.media-diversity.org/bosnian-media-killing-migrant-solidarity-with-hate-speech/>.

100 Savjet za ljudska prava Ujedinjenih Nacija, „Posjeta Bosni i Hercegovini – Izvještaj specijalnog izvestitelja za ljudska prava migranata” (Ujedinjene nacije, 2019), str. 10.

101 UNICEF, „Akcioni plan za decu 2015-2018 – Siromaštvo i dalje najveći problem”, UNICEF, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://www.unicef.org/bih/en/stories/action-plan-children-2015-2018-poverty-remains-biggest-problem>.

102 Edita Avdibegović, Bakir Mrkonja, Peđa Đurasović, „Pravna analiza primjene instituta upisa u matične knjige rođenih u Bosni i Hercegovini” – (Sarajevo: The Association “Vaša prava BiH”, 2020).

103 Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, „Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH za 2019.g.”, (Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, 2017), str.92.

104 Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, „Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH za 2019.g.”, (Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, 2017), str.11.

Prilikom razmatranja stanja u oblasti **rodne ravnopravnosti**, proizlazi da još uvijek postoje razlike u korist muškaraca koje su uglavnom vezane za političku zastupljenost i plaće.¹⁰⁵ Statistike o plaćama i stopi nezaposlenosti pokazuju da žene zarađuju do 85% plaće muškarca na istom radnom mjestu, dok je 13,6% muškaraca i 18,8% žena nezaposleno.¹⁰⁶ Osim toga, provedba zakona o nediskriminaciji u praksi i dalje je na niskom nivou. Pozitivan pomak koji je zabilježen je to što je Bosna i Hercegovina usvojila gender akcioni plan za period od 2018.-2022. godine.¹⁰⁷ Rodno uvjetovano nasilje i dalje je problem trajne prirode koji iziskuje sinhronizirano usvajanje izmjena i dopuna i zakona u različitim oblastima koje su direktno vezane za krivični zakonodavni okvir.¹⁰⁸ U Izvještaju o napretku BiH u implementaciji Pekinške deklaracije i platforme za djelovanje za 2019. godinu potvrđeno je da se glavni izazovi ogledaju u postojanju ekonomskih rodni neravnopravnosti, dok u strateškom smislu, nedostatak horizontalne i vertikalne međuinstitucionalne koordinacije ometa potpunu provedbu Istambulske konvencije.¹⁰⁹ Osim toga, pandemija je negativno uticala na tekuće procese u okviru diskusije o rodnoj ravnopravnosti. To je u smislu toga da se sredstva koja su namijenjena za implementaciju seksualnih i reproduktivnih prava žena preusmjeravaju u druge svrhe i činjenice da su vlasti zaustavile proces usklađivanja zakona o rodnoj ravnopravnosti s najnovijom direktivom EU-a o rodnoj ravnopravnosti.¹¹⁰ Lokalne gender akcione planove usvojila je samo nekolicina jedinica lokalne samouprave. Iako je prva parada ponosa održana u Sarajevu, Bosna i Hercegovina nije ostvarila nikakav daljnji napredak u smislu usvajanja akcionog plana za ravnopravnost **LGBTI+** (homoseksualnih, biseksualnih i transrodnih) osoba. Bosna i Hercegovina također nema zakonodavni okvir koji omogućava istospolnim parovima ostvarivanje prava koja proizlaze iz Evropske konvencije o ljudskim pravima.¹¹¹ U državnom pravnom sistemu nedostaju relevantni propisi kojim se priznaju ekonomska i socijalna prava kao i pravo na porodični život istospolnih parova.¹¹² Očekivani odgovor pravosuđa na gonjenje zločina iz mržnje počinjenih protiv LGBTI + osoba i dalje je neadekvatan, dok posebna pažnja tužilaca treba biti posvećena pravnoj kvalifikaciji počinjenih krivičnih djela.¹¹³ Diskriminirajuće prakse koje su zasnovane na seksualnoj orijentaciji i dalje su itekako prisutne u različitim oblastima svakodnevnog života i nema presuda kojima je utvrđen ovaj konkretni oblik diskriminacije.¹¹⁴ Postupak promjene roda u službenim dokumentima stavlja prekomjeran teret na transrodne osobe u Bosni i Hercegovini jer je uslovljen potpunim medicinskim tretmanom promjene spola o njihovom sopstvenom trošku.¹¹⁵ Čini se da su gore navedena ograničenja vezana za Covid-19 izložila LGBTIQ+ osobe takvom okruženju u kojem nisu mogle u potpunosti živjeti sa svojim identitetima te su bile izložene dodatnoj stigmatizaciji čak i od strane članova njihovih domaćinstava, što im je u konačnici uzrokovalo dodatne psihološke poteškoće.¹¹⁶

Pravo na slobodu okupljanja i udruživanja¹¹⁷ je nerazdvojiv i sastavni dio svih drugih političkih prava i zajamčeno je u skladu s članom 11. Evropske konvencije o ljudskim pravima i članom 21. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) te je od ključne važnosti za politički diverzitet i pluralizam u demokratskoj državi. U tom pogledu je Evropski sud za ljudska prava u svojoj presudi u predmetu *Barankevich protiv Rusije* naveo da je “pravo na mirno okupljanje utvrđeno u članu 11. osnovno pravo u demokratskom društvu i da je, kao pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, jedan od temelja takvog društva (...). Pravo na slobodu okupljanja obuhvata kako privatna okupljanja tako i okupljanja na javnim prometnicama, kao i statična okupljanja i javne povorke; osim toga, mogu ga ostvarivati pojedinci učesnici skupa i oni koji ga organiziraju (...). Države se moraju suzdržavati od primjene proizvoljnih mjera koje mogu ometati pravo na mirno okupljanje. (...)”.¹¹⁸ Prilikom razmatranja pravnog okvira u Bosni i Hercegovini kojim je uređenja sloboda okupljanja, može se zaključiti da postoji, iako je izrazito rascjepkano, pozitivno zakonodavstvo kojim je propisano područje praktične primjene te slobode. Konkretno, postoji 12 različitih zakona kojima je uređeno pravo na slobodu okupljanja i koji su usvojeni na 12 različitih nivoa samoupravnih jedinica u Bosni i Hercegovini (državni nivo, nivo dva entiteta, ali što se tiče jednog, entiteta Federacije BiH koji je sastavljen od 10 kantona od kojih je svaki donio svoje sopstvene zakone i Brčko distrikt BiH), svi s manjim razlikama iz istog obrasca koji je korišten za izradu tih zakona. Glavni nedostaci i prepreke za potpunu provedbu tih zakona uglavnom su prepoznati u pogledu postojeće prakse u njihovoj primjeni.¹¹⁹ Postoji trajan problem fizičkih i verbalnih napada na aktiviste koji se bave osjetljivim pitanjima (npr. prava žena i LGBT osoba), veoma često od velike političke važnosti.¹²⁰ Sljedeće upućuje na zaključaka da Bosna i Hercegovina nije ostvarila nikakav napredak kada je riječ o rješavanju ključnog prioriteta 11 koji se odnosi na osiguravanje povoljnog okruženja za civilno društvo, naročito podržavanjem evropskih standarda u toj oblasti.¹²¹ U tom pogledu, diskriminirajuće ponašanje vlasti u vezi s organizacijom druge Povorke ponosa kao oblika mirnog okupljanja u Sarajevu veoma je indikativno. Konkretno, uprkos činjenici da je organizacioni odbor Povorke ponosa BiH u zakonski propisanom postupku podnio zahtjev za izdavanje saglasnosti za privremenu izmjenu režima saobraćaja na trasi povorke, kantonalno Ministarstvo saobraćaja je, svojim rješenjem, odbilo dati zahtijevanu saglasnost.¹²² Vlada Kantona Sarajevo je, kao žalbeno tijelo, poništila diskriminirajuće rješenje kantonalnog ministarstva, pozivajući se na nenadležnost navedenog ministarstva da odlučuje u ovoj pravnoj stvari.¹²³ To dovodi do zaključka da je manipulacija nadležnosti institucija još uvijek prisutna s ciljem onemogućavanja ljudskih prava za sve. Ograničavanje prava na slobodu okupljanja zabilježeno je i u entitetu Republika Srpska onemogućavanjem pokretu “Pravda za Davida” da mirno organizira skupove u Banjaluci s ciljem urgiranja kod vlasti da rasvijetle sve okolnosti slučaja nestanka i ubistva Davida Dragičevića.¹²⁴ Čak je nadležni Osnovni sud u Banjaluci donio odluku u kojoj je konstatirao da je optuženi, entitet Republika Srpska, preko Ministarstva unutrašnjih poslova i članova policijskih snaga, prekršio ustavna prava oštećenih kao članova pokreta “Pravda za Davida”, također i njihovim uznemiravanjem i ponižavanjem, čime je u konačnici povrijeđeno njihovo dostojanstvo.

Sagledavajući sve gore analizirane teme koje spadaju u područje zaštite ljudskih prava, nameće se nekoliko zajedničkih zaključaka u pogledu ocjene trenutnog stanja institucionalnog odgovora. Iako proizlazi da je institucionalno okruženje uspostavljeno, iz prethodno razrađenih stalnih izazova institucionalne neaktivnosti, ponekad viđenih kao institucionalna zloupotreba ili očigledan nedostatak kapaciteta, izvodi se jasan zaključak da je zaštita ljudskih prava zarozbljena u “*kontinuirano problematičnom stanju - stagnacija (kategorija D)*”.

105 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 8.

106 Ibid.

107 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 31.

108 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 32.

109 Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine, „Izvještaj o napretku u primjeni Pekinške deklaracije i Platforme za djelovanje u BiH u okviru procesa Peking +25” (Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine, 2019), str. 9.

110 Panelistkinja Vladana Vasić, koordinatorka NVO Sarajevski otvoreni centar, konferencija SEELD 2.0, 9-15. novembra, u organizaciji Civil Rights Defenders.

111 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 33.

112 Ibid.

113 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 53; Sarajevski otvoreni centar, Rozi izveštaj za 2020 - Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, pristupljeno 12. januara 2021, <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2020/07/Pink-report-2020-FINAL-web-1.pdf>.

114 Darko Pandurević, Delila Hasanbegović, Jozo Blažević, Nejra Agić, Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini (Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2020).

115 Ibid.

116 Panelistkinja Vladana Vasić, koordinatorka NVO Sarajevski otvoreni centar, konferencija SEELD 2.0, 9-15. novembra, u organizaciji Civil Rights Defenders.

117 Stručnjaci koji su radili na pisanju prijedloga praktične politike (pojedinačno za svaku zemlju - Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo* i Srbija) zajedno su odlučili da zasebno analiziraju neki problem koji je relevantan za njihovu zemlju (a tiče se ove teme). Ovde možete naći link koji vodi do dokumenta Ujedinjenih nacija „Pravo na slobodu mirnog udruživanja i okupljanja”, u kojem se pojašnjavaju pitanja koja u najvećoj mjeri spadaju u oblast primjene prava slobode udruživanja i okupljanja https://www.ohchr.org/Documents/Issues/FAssociation/A_68_299_en.pdf.

118 Evropski sud za ljudska prava, predmet Barankevich protiv Rusije, Evropski sud za ljudska prava, pristupljeno 25. decembra 2020, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22Barankevich%20v.%20Russia%22%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22:%7B%22001-81950%22%7D%7D>.

119 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 29.

120 Ibid.

121 Evropska komisija, Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u EU (Brisel: Evropska komisija, 2019), str. 15.

122 BH Povorka Ponosa2020, “Uvažena žalba Bh. povorke ponosa: Ministarstvo saobraćaja nije smjelo zabraniti zaustavljanje saobraćaj”, pristupljeno 13. januara 2021, <https://povorkaponosa.ba/2021/01/06/uvazena-zalba-bh-povorke-ponosa-ministarstvo-saobracaja-nije-smjelo-zabraniti-zaustavljanje-saobracaja/>.

123 Ibid.

124 Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu (Brisel: Evropska komisija, 2020), str. 11.

Preporuke:

- Implementirati sve presude Evropskog suda za ljudska prava bez daljnjeg odlaganja, posebno one koje sistematski utiču na prava građana.
- Usvojiti nedostajući zakon o besplatnoj pravnoj pomoći i uskladiti sve zakone o besplatnoj pravnoj pomoći širom Bosne i Hercegovine u cilju osiguravanja jednakih prava svih građana na pristup besplatnoj pravnoj pomoći.
- Uskladiti pravno obrazloženje sudova u vezi s tumačenjem prava nevladinih organizacija da pružaju besplatnu pravnu pomoć.
- Usvojiti i implementirati mjere pravne zaštite izrečene od strane *Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine* koje se odnose na postupke lišavanja slobode osoba s duševnom bolešću bez daljnjeg odlaganja i otkloniti sve diskriminirajuće odredbe prilikom određivanja visine zajamčene podrške za sve grupe osoba s invaliditetom.
- Uskladiti sve nivoe vlasti u Bosni i Hercegovini s ciljem pružanja jedinstvenog i sveobuhvatnog odgovora pokrenutog od strane države na migrantsku krizu.
- Povećati kapacitete centara za socijalni rad i obezbijediti platformu za multisektorski pristup za rješavanje povećanih potreba za zaštitom prava djece; Osigurati registraciju sve novorođene djece u matične knjige, čime će im se obezbijediti pravo na obavezno obrazovanje i zdravstvenu zaštitu.
- Riješiti problem postojanja vršnjačkog nasilja u školama i uskladiti institucionalno postupanje prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom s potrebama njihovog uzrasta.
- Nastaviti primjenjivati sve domaće i međunarodne standarde s ciljem unapređenja rodne ravnopravnosti i stanja prava LGBTI+ osoba i također adekvatno riješiti pitanje rodno uvjetovanog nasilja i nasilja uvjetovanog seksualnom orijentacijom.
- Usvojiti zakonodavni okvir kojim se omogućava LGBTI+ licima ostvarivanje prava koja proizlaze iz Evropske konvencije o ljudskim pravima.
- Osigurati dobro okruženje za civilno društvo, naročito podržavanjem evropskih standarda u oblasti implementacije prava na slobodu okupljanja i udruživanja.

POLICY AND LEGAL ASSESSMENT L THE STATE O RULE LAW

IN ALBANIA,
BOSNIA AND HERZEGOVINA,
KOSOVO
AND SERBIA

